

Список використаних джерел:

1. Агарков О. А. Мультипрофесійний підхід в медико-соціальній роботі з ВІЛ-інфікованими. Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління. 2013. Т. 14, Вип. 276. С. 80-90.
2. Профілактична робота з підлітками та молоддю з питань пропаганди здорового способу життя, профілактики алкоголізму, наркоманії та ВІЛ-інфекції (методичний посібник) / В.В. Брич, Я.І. Сокач, Н.В. Романюк, та ін. Ужгород, 2010. 113 с.
3. Соціально-психологічна підтримка ВІЛ-інфікованих дітей та їх сімей у громаді : метод. матер. до семінару / упоряд. : Т. Авельцева та ін. ; за заг. ред. І. Д. Зверєвої. Київ : Наук. світ, 2004. 89 с.

Тарас Кульчицький,

*доктор філософії, Ph.D в галузі права,
старший викладач кафедри кібербезпеки,
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя*

Степан Ганджа,

*аспірант кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

СПЕЦИФІКА ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ У ВІТЧИЗНЯНИХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИКАХ

Постановка проблеми. Для України початку ХХІ століття волонтерський рух, зокрема – серед молоді, набуває особливої актуальності, адже за останні два десятиріччя українське суспільство зазнало низку корінних соціально-політичних змін. Соціальним підґрунтям сучасної парадигми волонтерської діяльності слід вважати, на нашу думку, положення про те, що сучасні волонтерські організації різного ступеню розвитку являють собою модернізовані посттрадиційні соціальні конструкції, які функціонують і розвиваються в контексті соціального реалізму на принципах свободи, рівності, справедливості, солідарності, суспільного прагматизму. Волонтери характеризуються

високим рівнем мобільності – територіальної, соціальної, професійної – що пов'язано з відсутністю / слабкістю суспільних та економічних зв'язків, наявністю доволі значного адаптаційного потенціалу [1; 2].

Виклад основного матеріалу. Як показують події останніх років, дії української влади стосовно проблем внутрішньо переміщених осіб носять переважно декларативний характер. Безумовно погодимося з думкою М. Малихи про те, що «фактичною допомогою даній категорії населення займаються волонтери, приватні підприємці та самі місцеві жителі тієї чи іншої області, в яку переселяють вимушених мігрантів. За військових умов це є необхідним, проте держава повинна координувати та врегульовувати дані процеси, однак на сьогодні фактично відсутня система обліку та реєстрації тимчасово переміщених осіб. Зволікання влади у прийнятті та втіленні у життя відповідних законів стосовно внутрішньо переміщених осіб ускладнює роботу з даною категорією населення та знижує ефективність допомоги» [3].

Коментуючи динамічний розвиток волонтерства в Україні у більш широкому контексті у зв'язку з масштабними суспільними процесами, заступник директора Інституту соціології НАН України Є. Головаха зазначає: «В Україні стало значно більше людей, які вважають, що вони повинні щось робити не для себе, а для інших. Феномен волонтерства зробив українців більш щасливими саме тому, що вперше в історії привніс до українського концепту щастя задоволення від допомоги іншим» [6].

Вітчизняна дослідниця Е. Лібанова вказує на те, що активізація волонтерського руху рішуче протистоїть традиційному українському патерналізму: «Дуже важливо, що є люди, які розуміють: від влади нічого не треба чекати – ні доброго, ні поганого, – і просто роблять свою справу. Наразі – допомагають армії». «Взагалі такого ентузіазму ніхто не очікував – ні наші фахівці, ні європейські, ні американські. Проте він з'явився. Це дозволяє людям усвідомити свої спільні інтереси, об'єднатися» [6].

Волонтерська діяльність об'єктивно покликана виступати не тільки в ролі об'єкта соціальних інновацій, але й у ролі їх активного суб'єкта, оскільки від того, як розвивається в суспільстві волонтерство, залежить майбутнє нашої країни. Протиріччя в соціальному плані, контрадикторність переконань у суспільстві провокують посилення диссенсусу щодо єдиного підходу до бачення сучасного та майбутнього держави, її місця в сучасному глобалізованому світі. Для сучасних

волонтерів характерною є актуалізація буттєвих новацій, неприйнятних для представників старшого покоління: це прагматизм і здоровий цинізм, відсутність безпідставного романтизму та пафосу, формування меркантильності й цинічного практицизму, інформаційна незалежність, орієнтація на європейські ціннісні патерни, суперництво та амбітність, енергійність та рішучість, мобільність та готовність до конфліктних стосунків не тільки з інститутами громадянського суспільства, але й державними структурами.

Слідуючи визначеному підходу, логічно стверджувати, що волонтерська діяльність у сучасній Україні характеризується значною кількістю незвичних для світової практики волонтерства напрямів діяльності, створюючи не тільки систему допомоги нужденним особам та соціальним групам, але й адекватну систему планування та реалізації рішень, орієнтованих на більш результативне виконання функцій відповідними державними структурами та інститутами громадянського суспільства. Роль волонтерських організацій у вирішенні низки гострих проблем ВПО, є загально визнаною, але невирішеними залишаються багато важливих питань, які гальмують повноцінну реалізацію внутрішнього потенціалу волонтерського руху, а саме:

а) відчутне зниження рівня добровільних пожертвувань від громадян на користь, зокрема ВПО внаслідок падіння активності населення (ефект звикання – навіть гострі соціальні проблеми з часом рутинізуються, стають повсякденними) та зниження рівня матеріального становища внаслідок неефективності вітчизняної економіки;

б) окремі прогалини в законодавстві України та недолугість місцевих рішень, що значно ускладнює системну волонтерську діяльність, а також знижує ефективність зусиль у напрямі рекрутування нових членів у волонтерські організації;

в) прояви незацікавленості чиновників (на різних рівнях – від центрального до локального), консерватизм і рутинерство урядових структур та органів місцевого самоврядування, що загалом знижує результативність волонтерської діяльності як на місцях так і в регіонах;

г) недостатність ефективності популяризації волонтерського руху в суспільстві, зокрема – в школах, ліцеях, коледжах і закладах вищої освіти, як цивільних, духовних так і військових;

г) практична відсутність результативної та регулярної комунікації між волонтерами і суспільством, державними органами, засобами масової інформації, хоча варто відзначити активізацію в 2014–2020 роках волонтерських організацій у соціальних мережах, на телебаченні, у друкованій пресі тощо;

д) наявність окремих випадків недоброчесності з боку волонтерів, поява в суспільстві так званих «псевдоволонтерів», котрі використовують у своїх корисливих інтересах гуманні прагнення та бажання допомогти нужденним переважної частини сучасних українців;

е) збереження в суспільній свідомості значної кількості українців радянських ментальних атавізмів відносно того, що волонтерство – це дитяча гра на зразок славнозвісних «тимурівців», а соціальними проблемами населення (конкретних соціальних груп) має займатися тільки держава у відповідності з популярним у радянські часи принципом патерналізму;

є) певна недостатність державного і громадського контролю, в особі спеціальних органів, за матеріальними коштами, які опиняються в руках волонтерів та не завжди спрямовуються за призначенням, зокрема – на потреби ВПО;

ж) зниження у волонтерів мотивації діяльності, а також фізична, емоціональна та психічна втома, емоційне «вигорання», викликані нерідко екстремальними умовами діяльності на тлі недосконалості діючого законодавства щодо безпеки волонтерської діяльності.

Враховуючи вищевикладене, фактично можна говорити про те, що основним контрфактором формування розвиненої системи волонтерської діяльності в Україні вбачається наявність у суспільній свідомості рудиментів радянської минульщини, в умовах якої «...індивід характеризувався незацікавленістю стосовно минулого, згодою із сьогоденням та невизначеністю відповідно майбутнього. Зміни у політичному житті країни, еволюція суспільної правосвідомості відбуваються повільно й не завжди передбачувано, але перехідний період має і певні позитивні прояви: підсилюється громадянська згода, зростає національна самосвідомість, концентруються зусилля інколи ще аморфних асоціацій громадянського суспільства задля єдиної мети – повної руйнації проявів старого, тоталітарного режиму й побудови нового, демократичного» [5, с. 390].

Доречно відзначити, що українське суспільство вимушено в досить стислий термін відреагувати на проблему ВПО адекватно, системно та організовано; при цьому активізувати наявні ресурси з тим, щоб надати соціальну підтримку вказаній категорії громадян. Специфіка волонтерської діяльності щодо внутрішньо переміщених осіб набуває в сучасних умовах концентрованої форми, зважаючи на те, що в умовах серйозних економічних проблем і браку часу необхідно сформувати відповідні механізми реалізації волонтерської діяльності щодо ВПО. Одним із таких механізмів постає система соціальних служб, провідну роль у якій відіграватимуть різноманітні державні та громадські організації, в тому числі – волонтерські. Аналіз стану внутрішньо переміщених осіб демонструє готовність державних органів, місцевих жителів, приватних підприємців, волонтерів до надання їм відповідної допомоги.

Однак, слід зазначити, що відцентрові, з боку держави, імпульси, спрямовані на створення та функціонування волонтерських організацій на конвенціональних засадах навряд чи будуть результативними – структури такого роду генези виглядають забюрократизованими та підконтрольними владним структурам. Натомість волонтерська діяльність має бути чітко інкорпорована в систему інститутів громадянського суспільства та являти собою органічні компоненти координаційної взаємодовіри та субординаційної автономності. Перспективні прорахунки й тактичні промахи організаторів і координаторів сучасної волонтерської діяльності призводять до стану, про який сучасний американський політолог Джей Форрестер із певним сарказмом писав: «За погіршенням ситуації слідує зусилля, які її ще більше погіршують» [3; 4].

Варто додати, що показовим в даному контексті є трансформація волонтерства з групи невиробничого характеру в амбівалентну соціальну групу, яка бере безпосередню участь у матеріальному й духовному виробництві. Волонтерська діяльність в сучасній Україні, зокрема – відносно ВПО, характеризується проявом феномена конгеніальності в інтенціях, поглядах, поведінці, суспільних проявах, а також у певному радикалізмі, готовності волонтерів брати участь у революційних перетвореннях і еволюційних трансформаціях на благо майбутньої України.

Висновки. Слід прийняти оцінку ситуації, сформульованої стосовно умов діяльності волонтерських організацій, такою, що сучасне українське суспільство стоїть на шляху вирішення значного комплексу соціально-культурних і політико-економічних проблем, від вирішення яких залежатиме і формат волонтерської діяльності щодо ВПО. Формування системи волонтерської діяльності в сучасній Україні – складний, суперечливий і далекий від завершення процес. На відміну від традиційних практик, розгортання волонтерської діяльності в нашій державі відбувається і під тиском глобальних трансформаційних процесів, і в межах вітчизняного комплексу соціальних, політичних, культурних, технологічних трансформацій, характерних для держав транзитивної демократії. Простір подібних змін і формування практик в країнах перехідних демократій є дуже об’ємним та різноманітним і значною мірою залежить від базових цінностей культурно-цивілізаційного змісту.

Список використаних джерел:

1. Кульчицький Т. Р. Нормативно-правове забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Журнал Київського університету ринкових відносин: економіка, бізнес-адміністрування, право*. 2018. № 4 (4). С.348-358.
2. Петришин Л. Й. Основні аспекти соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами у громаді. Соціальна робота з різними категоріями населення у територіальній громаді: українські реалії та міжнародний досвід: колективна монографія . Тернопіль: Осадца Ю.В., 2018. 221 с./ С. 127-145.
3. Стратегія інтеграції внутрішніх переміщених осіб та впровадження довгострокових рішень щодо внутрішнього переміщення не період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 лист. 2017 р. № 909-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/909-2017-p#Text> (дата звернення: 20.12.2022).
4. Чухрай М. Інституціалізація волонтерського руху в Україні: реалії та перспективи. *Соціологічні студії*. 2013. № 1(2). С. 104-108.
5. Розвиток творчого потенціалу майбутнього фахівця: монографія / Т. О. Дмитренко, К. В. Яресько, Т. В. Колбіна, С. В. Копилова, Ж. В. Давидова, В. М. Нагаєв, Н. Д. Кабусь, С. К. Костючков. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2014. 424 с.

6. Волонтерство. Український форум благодійників. URL: <http://ufb.org.ua/sekto-r-blagodijnosti/privatnablagodijnist/instrumenti-privatnoi-filantropii/volonterstvo.htm> <https://ufb.org.ua> (дата звернення: 23.04.2023).

*Дар`я Герук,
здобувач фахового молодшого бакалавра,
спеціальність 231 Соціальна робота,
ВСП «Кам`янець-Подільський фаховий коледж»*

Науковий керівник: **Інна Гуменюк,**
*магістр, викладач ВСП
«Кам`янець-Подільський фаховий коледж»*

СОЦІАЛЬНА РЕКЛАМА ЯК ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Постановка проблеми. У формуванні соціальних уявлень мас-медіа займає одне з провідних місць, тому належної уваги потребує соціальна реклама, провідна функція якої полягає у виявленні та формулюванні соціальних проблем, значимих для суспільства в цілому і таких, що потребують негайного вирішення. Розробка та впровадження соціальної реклами має посідати важливе місце в практичній діяльності соціального працівника. Соціальна рекламна кампанія повинна плануватися відповідно до цілей і завдань соціальної роботи, має відповідати поставленій меті, цільовій групі. Основною функцією фахівця з соціальної роботи в проектуванні соціальної реклами має бути розробка концепції реклами, консультування і контроль проектувальної групи.

Виклад основного матеріалу. У загальному контексті, соціолог Андрусенко А. Г. розглядає соціальну рекламу як вид комунікації, спрямованої на те, щоб привернути увагу громадськості до найбільш актуальних проблем суспільства та його морально-етичних цінностей. Це інформація будь-якого виду, розповсюджена в будь-якій формі та спрямована на досягнення суспільно корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей і яка не ставить за мету отримання прибутку [1]. Таким чином, провідна функція соціальної реклами полягає у виявленні та формулюванні соціальних проблем, які важливі для суспільства й потребують негайного вирішення (пропагування здорового способу життя серед молоді, допомога безпритульним, покращення матеріального достатку пенсіонерів тощо). Соціальні проблеми – це не